

ИВАН ВАЗОВ - „БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК“

ХУДОЖЕСТВЕНИЯТ ОБРАЗ НА РОДНОТО СЛОВО

Болезнено чувствителен към всичко свързано с национално-историческата ни памет, с опазване на родовото ни самосъзнание, Иван Вазов откликва с характерната за творчеството си гражданска и родолюбива страст и на някои недостойни хули по отношение на българския език. Отрицателите на родното слово - апологети на модни езици у нас в края на миналия век или отчуждили се от националните ценности псевдоинтелигенти - изразяват съмнение в творческите възможности на езика ни, обвиняват го в несъвършенство, в неспособност да изрази сложните извивки на мисълта и чувството. Със силата и красотата на собственото си поетично слово Вазов не само осъжда низостта на хулите и клеветите за родния език, но доказва и неговата съзидателна мощ.

Завладян от идеята за отношението към родното слово като ценност, чрез която се проявява съкровената същност на човека, поетът създава художествен образ, който разкрива светостта, естетичната мощ и значимостта на българския език. Но словото на дедите ни, натоварено с висока мисия - да обединява през вековете, да изгражда духовното битие на един народ - сега е охулено. Увлечени в „ругателство ужасно, модно“, неговите отрицатели са слепи за „чистий блясък“ на българския език. Затова с чувство за дълг и отговорност на гражданин и поет, Вазов си поставя благородната задача да разкрие неговия прекрасен образ. Чрез въздействието на поетичното слово българският език се самодоказва, убеждавайки читателя, че крие в себе си неподозирана красота и изразителност, с което предизвиква възхищение и родолюбива почит.

Чрез родния език се изгражда духовната същност на човека, съставена от ценностите, унаследени от предците му, от историческата памет на народа му. Майчиният език е средство, с което личността изгражда своето АЗ, открива света и своето място в него, затова е свят и изисква синовна почителност и признание. Изисква грижи за опазването му от недобро-намерените и недобросъвестните към него.

Тези внушения за родното слово Вазов постига като одухотворява образа му чрез прякото обръщение на лиричния говорител в началните строфи. Създава се впечатление за жива връзка между поет и слово, за синовно преклонение пред изначално родното. Съзнанието за светостта на езика и за родовата принадлежност на говорителя, която го ангажира към него, е подчертано чрез инверсията на определението - „език свещен на моите деди“. Дълбоко изстрадана е съдбата на родното слово през вековете („език на мъки, стонове вековни“), затова посегателството към майчиния език е кощунствено, причинява „ядове отровни“. Анафоричното повторение на „език“, съпътствано с изрази, които внушават неговата святост, още в началото на творбата настоятелно предизвиква размисъл върху основния проблем - за дълга и отговорността към родното слово. Няколко стиха само са нужни на поета, за да възкреси в националната ни памет не само историческото ни битие, преминало в „stonове вековни“, но и изстраданата история на езика ни, комуто е съдено да бъде отстояван с апостолска всеотдайност от светите братя и техните последователи, а сега - от поета. Език с такава въздействена сила, с такава образна асоциативна мощ не може да бъде неизразителен - с него може да се засвидетелства религиозна почит и благоговение, да се отстояват собствената му красота и значимост.

В своя дълъг път на развитие българският език се утвърждава не само като нравствена, но и като естетична ценност.

С инверсията на епитета „прекрасен“ поетът извиква представа за съвършенството на езика, а съвършеното, прекрасното са синоними на божественото. Така авторът въвежда идеята за творческата мощ на родния език,

който сега е обруган и охулен. Чрез риториката във втора и трета строфа лиричният говорител очертава белезите на прекрасното - родната реч е мелодична, „гъвкава“, „звънлива“. Притежава съзидателна сила („какъв размах, и изразитост жива“). Внушенията за родното слово се подсилват освен чрез образно-асоциативното въздействие на Вазовата реч („звучи сладки“, „гъвкава, звънлива“, „руйни тонове“) и чрез звукописа, постигнат чрез съчетанията на съгласните „р“, „л“ във втора и трета строфа. Но красотата на езика не е пощадена от „хули гадки“. Клеветниците остават глухи за неговата музика и изразителност. Така образът на родното слово се разкрива чрез напрегнатия конфликт между неговата свещена извисеност и омерзителното му отрицание.

В четвърта, пета и шеста строфа конфликтът се развива като обществена полемика, в която лиричният говорител с гражданска и публицистична страст поема защитата на българския език. Опетняването на словото се възприема като голяма беда, разпростряла се над родното — „и чуждите, и нашите във хор, /отрекоха те, о, език страдални!“ Авторът съзнателно оварварява поетичното слово („груб брътвеж“) и същевременно се дистанцира от клеветниците чрез преизказни глаголни форми, когато представя доводите им:

*Не си можал да въплътиш във теб
създаньята на творческата мисъл!
и не за песен геният ти слеп —
за груб брътвеж те само бил орисал!*

С подобен похват Вазов подчертава извисеността на лиричния говорител над низостта и омерзението, внушава представа за епичните измерения на словесната битка за възстановяване на достойнството на езика ни.

Значимостта на родното слово се очертава в борбата срещу духовното обезличаване на обществото. Без почит и уважение към майчиния език би настъпил упадък на нравствените ценности, би се обезличила родовата памет на хората.

Смесвайки времевите измерения на един човешки живот и продължилото с векове историческо развитие на проблема, поетът подчертава епичността на битката за духовност:

*Туй слушам се, откак съм на света!
Се туй ругателство ужасно, модно,
се тоя отзив, низка клевета,
що слетя всичко мило нам и родно.*

Враговете на българското слово не са назовани. Това би нарушило лиричния тон на творбата, но анафорично подчертаното „се“ създава представа за продължителността на процеса за отстояване на българския език, на неговата нравствена и естетична значимост.

Родният език воюва сам за себе си, когато служи на вдъхновения от високи цели поет. Авторът постепенно изгражда художествения образ на словото светлина, която засиява с цялата си божествена красота след „обрисването“ от калта на клеветата. Със своя блясък то притежава силата на божествен гняв, с който наказва дръзналите да го охулят. В свят, в който се е обезценил майчиният език, в който той се приема за „груб брътвеж“, благородният порив на лиричния говорител да възстанови светлото му име придобива характер на апостолска мисия. Двукратното възклицание „Ох, аз ще взема черния ти срам“, „ ох, аз ще те обриша от калта“ са експресивен израз на готовността за активна съзидателна и просветителска дейност. Словото има вдъхновяваща сила за твореца, който в „светли звукове“ ще го предаде на бъдещото „бодро поколение“. Конфликтното напрежение, породено от опозицията святост-омерзение, спада, за да излезе на преден план вярата на лиричния говорител във вечното битие на българския език, защото е убеден в неговата способност да възпроизвежда и съхранява духовността. Пред читателя по образен път се осъществява изключителният акт на словотворчеството, чрез което

се разкрива истината за българския език, защото е убеден в неговата способност да възпроизвежда и съхранява духовността. Антитезите: „черният ти срам“ - „мойто вдъхновение“; „черният“ - „светли звукове“; „калта“ - „чистий блясък“, „красота“, чрез своето последователно натрупване създават усещане за постепенно усилваща се светлина до степен, която ослепява „хулниците“, в което се изразява и тяхното наказание.

Чрез великолепно създадения образ на родния език, в стихотворението се изразява необходимостта от грижи за него, от родолюбиво и гражданско отношение, когато стане дума за съхраняването на майчиното слово, защото то е доказало през вековете способността си да бъде духовна, съзидателна и обновяваща сила. Вазовото слово убедително илюстрира тази сила на българския език.